

דף שבועי

בס"ד

פרשת שמיני, תשפ"א, מספר 1413

פרשת שמיני – "שלחן דומה למזבח" עמיצור ברק

לתכלית הכפולה של היותנו קדושים הן כיחידים והן כעם. תכלית זו נובעת מקדושת האל-ל יתברך – "כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי" (ויק' יא:מז,מה) – שקדושתו מחייבת גם אותנו מכוח הקשר ההיסטורי-לאומי המודגש כאן של הוצאתו אותנו ממצרים וגאולתנו כמצוטט לעיל, בצמוד לדרישה להיות קדושים: "כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיֵּת לְכֶם לֵאלֹהִים" (שם:מה).

עם זאת, מתבקשת הבנה יותר מפורטת של מהות אותו קשר רצוי של קדושת האל-ל וקדושת העם, קשר המתבטא דווקא בנושאי האכילה כמצוין בפרשתנו – לגבי איסורים, ובתורה בכלל – גם לגבי היתרים וחייובים. היתרים – דב' יב:כ – "...כִּי תֵאָוֶה נִפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בֶּשֶׂר בְּכָל אֹתוֹ נִפְשְׁךָ תֹאכַל בֶּשֶׂר" וחייובים – קרבנות בכלל ובייחוד קרבן פסח, סעודות מצווה, קידוש והבדלה ועוד.

נראה שאפשר להמחיש אותו ע"י קשר דומה בשדה המחשוב, בו יש מינוח נפרד לתוכנה ולחומרה כשתי משמעויות שונות, כידוע, וכדי שהתוצאות הרצויות תתקבלנה חייבת גם החומרה להיות תקינה. הלכות מאכלות אסורות שקולות להוראות יצרן החומרה.

החשיבות של נושא המאכלות באה לידי ביטוי בשכיחות הגבוהה מאד של מוטיב זה בפרשיות התורה. בכולן – בכל אחת מ-54 הפרשיות! – יש התייחסות לאכילה או שתייה; ברובן, התייחסות ישירה, ובמקצתן – עקיפה (כמו העלאת נושא קרבנות חטאת אשר רובם, להוציא את הנשרפים, נאכלים לכהנים) וחלק מההתייחסויות הן משמעותיות מאד. נסתפק למען הקיצור בפרשיות המחצית הראשונה של חומש בראשית:

בפרשת "בראשית": "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתְתִי לְכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֵת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִי עֵץ זֶרַע זֶרַע לְכֶם יְהִי לְאֹכְלָהּ" (בר' א:כט). אח"כ נזכרים פירות גן העדן, והאיסור הראשון לאדם ואשתו: איסור האכילה מעץ הדעת-טוב-ורע. ומיד, העבירה הראשונה על צו האל ועונש לנחש – באכילה: "וַעֲפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (בר' ג:יז), וכן לאדם – באכילה: "אֲרוּרָה הָאָדָמָה בְּעִבּוֹרָךְ בְּעֵצְבוֹן תֹּאכַלְנָה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לְךָ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: בְּזַעַת אֹפֶיק תֹּאכַל לֶחֶם" (שם:יז-יט).

פרשת נח: "וַיֹּאֲתָה קַח לְךָ מִכָּל מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאֶסְפַּתְּ אֵלֶיךָ וְיָהִי לְךָ וְלָהֶם לְאֹכְלָהּ" (בר' ו:כא) ה' מנחה את נח להצטייד במזון, ואין אנו

החמישי מתוך ארבעה-עשר הספרים של החיבור ההלכתי הגדול והידוע של הרמב"ם "משנה תורה" הוא ספר "קדושה". בשונה מרוב ספרי החבור הזה, אין שמו מעיד על תוכנו (אלא לבקיאם היטב במונחים תורניים). הדיוטות, שעדיין לא קראו בו, עלולים לחשוב שהוא עוסק בהלכות הקשורות בהגיגים רוחניים נעלים, בערכים מוסריים או במצוות המיועדות לאנשים מיוחדים ומעולים בנפשם, בעיסוקיהם בופעילותיהם, כמו: נביאים, כהנים, נזירים, ראשי ישיבות, רבנים שהם מנהיגים-רוחניים, חכמים-גדולי-תורה וסופרי סת"ם.

ולא היא: בספר זה מצויים רק שלשה קבצי הלכות בעניינים גופניים מאד: הלכות איסורי ביאה, הלכות מאכלות אסורות והלכות שחיטה. נושאים אלה קשורים וקרובים ביותר לפעילויות של רוב בעלי החיים, כשהצד הרוחני שבפעילויות אלו קרוי בלשון חכמינו "הנפש הבהמית". היעד של פעילויות אלו הוא בניין הגוף, המקיים את עצמו ע"י אכילה, ושל דור ההמשך ע"י ביאה. תכלית המרכיב-של-הציווי בהלכות אלו היא הגבלת ביצוען למסגרת שנקבעה ע"י הבורא כראויה לבית ישראל. ומתבקשת השאלה הלשונית על הרמב"ם, שכך קבע את הכותרת לספר ואת תוכנו, מה ענין קדושה לכך?

תשובה אפשרית לכך מצויה בפרשתנו. המלה "קדושים" כשם תואר או כתיאור מצב המיוחסת לאנשים מופיעה לראשונה בתורה בסוף פרשתנו. היא מופיעה שם פעמיים כדרישה מודגשת לבני ישראל להיות קדושים:

אֵל תִּשְׁקָצוּ אֶת נִפְשֵׁיכֶם בְּכָל הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם: כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת נִפְשֵׁיכֶם בְּכָל הַשָּׂרֵץ הַרְמֵשׁ עַל הָאָרֶץ: כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיֵּת לְכֶם לֵאלֹהִים וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי: ...לְהַבְדִּיל בֵּין הַטְּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנְּאֻכַּלֶּת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכַל: (ויק' יא:מג-מז).

כלומר התורה קובעת ישירות כי קדושת הקפדה על איסורי האכילה שמפורטים בה, ואשר חלק ניכר מהם מצוי בפרשתנו, מהווה תנאי

* עמיצור ברק הוא פרופ' אמריטוס להנדסה, אוניברסיטת אריאל.

"היהדות פיתחה מוסד חדש, זה של **הסעודה**. היא אינה ארוחה רגילה ולא משתה – היא הרבה יותר מכך. היא כור ההיתוך בו הופך לחם האדם – ללחם הא-ל. היא מבטאת את האחוה בין א-לוקים ואדם, ואת השתתפות הא-ל בכל עיסוקי ומעשי האדם.

הגשמת רעיון **הסעודה** יכולה להתרחש רק כשהאדם אוכל באורח **השונה מזה של החיה**, כאשר הוא מציג את ייחודו גם בקשר לתהליכים פיסי-ביולוגיים, אשר הוא חייב ליטול בהם חלק כדי לספק את תביעות גופו.

ארבע הן ההבחנות הראשיות בין האדם ובין החיה במה שנוגע למנהגי האכילה שלהם:

- החיה אינה בוררת לה את האמצעים שבהם היא נוקטת כדי לספק את הדחף האינסטינקטיבי. [ואילון] האדם, אם רק ירצה, יכול לברור לו את הדרכים בהם ישביע את עצמו.
 - לדידה של החיה התהליך כולו הוא בעל אופי מכני, בלי כל הבנה מצד **האוכל** בדבר התעלומה הכרוכה במעשה זה. [ואילון] האדם יכול לעמוד ביראת כבוד לנוכח הפלא של אורגניזם המביא מזון אל קרבו ומטמיעו בתוכו.
 - החיה אוכלת למען עצמה, בבדידות, בלתי מודעת לאחרים. [ואילון] האדם יכול לאחד אכילה עם התרועעות.
 - לדידה של החיה האכילה ממצה את עצמה במעשה הפיסיולוגי של הדחף הבא על סיפוקו; אין לאכילה שום זיקה אל דבר אחר כלשהו. [ואילון] האדם יכול לשבץ את פעילותו הטבעית בהקשר חדש.
- ארבעה מרכיבים קריטיים אלה, הכרוכים באכילה, קובעים אם הלחם שמכניס האדם לפיו הוא לחמו של האלוקים.
- נסיים באשר לציווי להיות קדושים, באזהרה מפני עצמאות יתר ולהיטות יתר בהגשמת הדרישה, כאשר בודדים וקבוצות מחליטים על דרכים שונות, לעתים אף מנוגדות, להגיע לקדושה. כך מתגודדים ומסתבכים במחלוקות ומריבות, לעתים חמורות עד כדי חילול שם-שמים, ומתרחקים הרבה מהדרישה להיות עם קדוש וגוי קדוש.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן שיף

יודעים כמה זמן אמורים הם לשהות בתיבה ולכן גם אין אנו יודעים את הכמות הדרושה של האוכל לכל בעלי החי שיאכלו את התיבה. בדיעבד למדנו שקצת יותר משנה. ידע זואולוגי מראה כי צריכה **שנתית** לחיות גדולות ולאנשים היא פי 5-10 ממשקל הגוף, והמסקנה היא שעיקר המטען בתיבה היה **האוכל**. אחרי המבול ניתן היתר של אכילת בשר לנח ומשפחתו, ובצידו ניתן האיסור של אכילת דם ואבר מן החי: "כָּל רֶמֶשׁ אֲשֶׁר חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּי־רָקַע עֵשֶׂב... אֶךְ בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכְלוּ" (שם ט:ג-ד) בהמשך התורה מספרת על שתיית היין של נח ותוצאותיה.

פרשת לך-לך: רעב בארץ. אח"כ מלחמת ארבעת המלכים בסדום ושכנותיה: "וַיִּקְחוּ אֶת כָּל רֶכֶשׁ סֹדֶם וְעִמְרָה וְאֶת כָּל אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ... וּבַעֲבֹתֶיהָ: וּמִלְכֵי צָדֵק מְלֹךְ שְׁלָם הוֹצִיא לְחֶם וַיִּזְן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֵלְיוֹן" (בר' יד:יא-יח).

פרשת וירא: תיאור מפורט מאד של הסעדת המלאכים אצל אברהם ואח"כ אצל לוט, ובהמשך בנות לוט משקות אותו יין. במשפחת אברהם: "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אֲבָרָהָם מִשְׁתָּה גְדוֹל בְּיוֹם הַגְּמִל אֶת יֶצְחָק" (בר' כא:ח) ואח"כ גירוש הגר ובנה: "וַיִּשְׁכֶם אֲבָרָהָם בְּבֶקֶר וַיִּקַּח לְחֶם וְחֵמֶת מִיֶּם וַיִּתֵּן אֶל הָגֵר..." (שם י:ד).

פרשת חיי-שרה: (השקיית הגמלים ליד הבאר), "וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבֵּיתָה... וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמָלִים... וַיּוֹשֶׁם לַפְּנֵיו לְאֹכֵל וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אִם דִּבְרַתִּי דְבָרִי... וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי כֶסֶף... וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נֶתַן לְאֶחְיָה וּלְאֵמָה: וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ" (בר' כד:לב-נד).

פרשת תולדות: מכירת הבכורה בניזיד עדשים. בהמשך הפרשה: "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְבָּד הָרָעַב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בְּיַמֵּי אֲבָרָהָם" (בר' כו:א), המריבות על הבארות, ואח"כ: "וַאֲבִימֶלֶךְ הֵלֵךְ אֵלָיו מִגָּרָר וְאַחֲזַת מִרְעָהוּ וּפִיכַל שָׂר צָבָאוֹ: ...וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתָּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ" (שם כו:כ,ל). בהמשך הפרשה – התיאור מפורט מאוד של ברכת יצחק שיועדה לעשיו לאחר שיאכיל את אביו מצידו, המטעמים שהכינה רבקה ושלחה ביד יעקב שהוסיף גם יין: "וַיֹּאמֶר הַגֵּשָׁה לִי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנֵי לְמַעַן תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי וַיִּגֶשׁ לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ" (שם כז:כה) גם הברכה שמקבל אז יעקב כוללת ברכת מזון: "וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרַב דָּגָן וְתִירֹשׁ" (שם כח).

לכל התייחסות כזו בתורה יש משמעויות רבות, עמוקות ורחבות, שלכל אחת מהן ראוי לתת את הדעת ביסודיות המתבקשת. נציין רק שהברכה היחידה עליה הצטוונו בתורה היא ברכת המזון, כפי שהיא קרויה בפנינו, אם כי ראוי לכנות אותה "ברכת הארץ" לפי נוסח הפסוק: "וְאֹכְלֹתָ וְשִׂבַּעְתָּ, וּבִרְכַת אֱת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" (דב' ח:י).

הקוטב הרוחני המנוגד לאכילה הגשמית של מה שאסרה עלינו התורה מביא אותנו לעיין בדבריו העמוקים של הרב יוסף-דוב סולובייצ'ץ:
 זצ"ל: